Важко сказати, коли все це почалось. Можливо, ще з тих перших його напівсвідомих днів, коли мати розповідала казки. У казках вовки та зайці розмовляли — й тому кортіло йому не раз почути живе слово від собаки чи півня. В казках плигала кудись ступа на одній нозі, котився колобок світ за очі, людським голосом обзивалася калинова сопілка — й Денискові хотілось порозмовляти з грушею біля хати, яка лише зітхала у відповідь, баглось йому крикнути в темне бездоння криниці, яка відповідала лякливим та швидким відлунням.

Домовик у них був сердечний. Дениско знав, що живе домовику штандарах — поміж дров, соломи та сміття. Спершу Дениско боявся зазирати туди, та тому, що домовик поводився сумирно, хлопець похоробрішав. Одного разу взяв рогачі й і ючав ворушити по кутках, перевертаючи паливо та збиваючи порохно. Проте домовика не вигнав, бо той, либонь, кудись подався. З тих пір Дениско твердо знав, що домовик приходить спати в свої штандари тоді, коли спить і він, Дениско.

Здулась корова їхня. Батько на налигачі водив її по вулиці, накривши боки мокрим рядном, і стежив, щоб ряба нічого не з'їла, її вдалось виходити, а мати ввечері пояснювала синові:

— Домовик наш ледацюгою став, бо про корову не дбає — от і здулась.

Вранці Дениско, заглядаючи в штандари, казав:

— І хочеться ж тобі, щоб лаяла мати? Га? Будеш волочитись, то ногу десь переб'ють ломакою, а хіба каліка потрібен комусь? Чи голови позбудешся... Чого мовчиш? Застидався, еге ж? Значить, буде з тебе толк, якщо стидаєшся.

Ворушив у штандарах коцюбою, в ніс набивалось пилу, він чхав і кепкував із домовика:

— О, він і чхати вміє. Бач, який панич! Аякби корова здохла, то що? Був би ти винуват — і вигнала б тебе мати під три чорти! А думаєш, я за тобою не скучав би? Ото ж то! Шануйся!..

Наливав у склянку трохи вишняка з бутля, ставив якомога далі в штандари.

— Пий удома, коли вже такий п'яниця, тільки по компаніях не волочись, бо геть зіп'єшся, ні на що не схожий будеш.

Дули вітри, задували в комин, і в хаті стояли хвилі давкого сірого диму. Мати одверталась од печі, бухикала й говорила до Дениска, що вилежувався на черені:

— Спускайся на долівку, тут менше диму... їй-богу, це до нашого домовика внадилась відьма якась, коверзує в димарі.

Коли вночі всі вкладалися спати, Дениско довго марудився. Прислухався, яку димарі тонесенько висвистує чи то вітер, чи то відьма од радості завиває, її радість була така одноманітна, протяжно-нудна, що Денискові ставало тоскно й лячно.

— Ти каглу заткнув? — спросоння запитувала мати в батька.

— Заткнув,— нехотя бурчав батько. Згодом нехотя вставав і йшов перевірити, чи добре заткнув. Скоро повертався, й од нього пахло холодом.

Проте відьма й далі тужила в димарі. Може, скликала з темної ночі всіх своїх подруг? Може, кликала й не могла докликатися домовика із штандарів? Голос її то затихав, наче його видувало

вітром із комина, то шарудів, наче щось перегортало суху солому, а то журливо так сотався й сотався, що Дениско затуляв пальцями вуха.

Він часто нодумки просив, аби відьма йшла з їхньої хати й дала трохи поспати, бо так він геть із сили виб'ється. Вона ж, либонь, внадилась до них норовлива, бо так ні разу й не послухала Дениска. "Е-е, якби щось путнє, то зумів би з нею умовитись, а так..."

Жили близько поля, то матері в колгоспі загадали, щоб варила обід для трактористів. У колгоспі було їх кілька, вони приходили брудні, закіптюжені й довго мусили відмиватися. Найбруднішим чомусь завжди з'являвся Федір Кіт — іще молодий, довготелесий вирлоокий парубок

— Ану принеси води! — весело кричав Денискові.

Той, перегнувшись удвоє, приносив повнісіньке відро води.

— Ану злий! — наказував Кіт.

Вода живим сріблом блищала на його чорному тілі.

— То підеш у трактористи? — запитував. Дениско ствердно кивав головою.

— Ото ж то й воно! — радісно підморгував Кіт.— Бо трактористи — це справжні люди! Згода?

Хіба Дениско міг не згодитися, коли оцей Кіт йому так подобався, що з нього й погляду не зводив би?

Трактористи їли гарно — в мисках нічого не зоставалося. Але найкраще, мабуть, їв Федір Кіт. Начебто й не поспішав ніколи, бо встигав у спільну балачку своє слово вставити чи розсмішити так, що всі за животи бралися, а от миску свою спорожнював найпершим.

З ними було цікаво: й тоді, коли всі мовчали, й тоді, коли всі говорили. За обід вони голосно дякували, найголосніше — Федір Кіт.

— Домовику дякуйте, а не мені,— трохи наче аж ніяковіючи, відказувала мати.

— А найбільше — домовику! — підморгував Федір. Дениско потім довго роздумував: а добрий домовик знає

про їхню подяку чи ні? Бо ж дякували віддалік од штандарів, міг і не почути, тим більше, що вже підстаркуватий, що вже на одне чи й на двоє вух недочуває. То Дениско залазив мало не в самісінькі штандари й казав у їхнє темне нутро:

— Домовиче-домовиче, тобі велике-превелике спасибі за обід!

Прислухався до відповіді, але вчути її не міг...

Одного разу мати сказала трактористам про оту відьму, яка навідується до їхнього домовика. Про те, як вони вдвох товчуться в комині та як там завиває щось, скавулить...

— Хе! — всміхнувся Федір Ют.— Та ми ж добре знаємо ту відьму!

— Знаєте? — перепитала мати. І Дениско так і засовався на лаві.

— Ми її часто здибуємо,— мовив Федір. І звернувся да своїх товаришів:— Правда ж?

Ті ствердно закивали головами. Обличчя їхні при цьому зоставалися серйозні й уважні. Хоч би тобі однісінька лукава іскорка проскочила в очах, так ні.

— Балочку знаєте? — провадив далі Кіт— Ну яку ж іще — оцю, що зразу за вашим городом. То завжди, коли ми ввечері йдемо, там щось перекочується поміж кущами.

— Тю-ю...— тільки й видихнула мати. А в Дениска рот розтулився, одна губа від другої відвисла, хоч ти її мотузком підв'язуй.

— А ви хіба й не бачили? —позлітали догори Федорові брови.— Це ж тут зовсім близько біля вас.

— Хай господь милує,— тільки й одказала мати.— Хто ж це може бути? — Й зір потьмянів їй. Так наче боялась, що на неї подумають.

— А я хіба знаю? Хтось є, на когось люди говорять. Дениско поспитав:

— Як же воно котиться?

Федір засміявся, ляснув його долонею по плечу.

— А отак! Клубочком усе, клубочком, і все по землі, а то й над землею піднімається. Невеличке таке, прудке, зодягнуте в біле, а в що саме — хіба запримітиш? Не кожного вечора й бачимо, а таки бачимо.

— Й не боїтесь? — Дениско це.

— А чого боятись? — Федір построгішав.— Ми ж трактористи.

— Воно то звісно...— якось непевно проказала мати. Денискові кортіло, аби ще розповідали щось (бо хоч

страшнувато, зате цікаво), але трактористи дружно повиходили з хати, дружно подалися з обійстя. Дениско якийсь час був певен: жартують вони, кажучи про відьму. Й мати жартує.

По межі подався на край городу, став там і дивився в поле. Ген попереду трактористи йдуть; дійшли до балочки, й двоє ліворуч звернули, до своїх тракторів, яких звідси й не видно, а Федір праворуч пішов — його трактор ген-ген видніє.

Через цю балочку Дениско завжди до своєї баби в гості ходить, а ця баба живе в сусідньому селі, не видно за горбками. Дениска ніхто ніколи не проводжає, ніхто не зустрічає — застав бабу вдома, то й добре, а ні, то й назад може піти. Але чомусь ніколи не бачив у балці відьму. Може, тому, що не чув про неї? Якби почув раніше, то вже й побачив би. Гм, ти диви... Яке ж воно? Чи й справді таке, як ото розказують?

Він стоїть і уважно дивиться перед собою. Напружує зір, аж сльозиться, проте ніде нічого... Ступає крок уперед, але ноги поналивалися вагою, не несуть: одна важка, а друга ще важча. З якої б це хороби? Якби ж хоч і справді щось було там, то можна боятися, а так...

Поволеньки-поволейькй, крутячи на всі боки головою, тремтячи тілом, таки руіїїає вперед. На кожну бадилинку дивиться, кожного метелика й джмеля бачить, за кожен кущик зазирає, а як уже по тій стежці нишпорить!.. Ось, либонь, вискочить щось, вихопиться, сипнувши йому в душу морозу, ось воно перестрашить його, Дениска, так, що в нього волосся стане дротом...

Балочка зосталась позаду, й душа Денискова наче зі страшного полону благополучно вибралась. Вибралась наче, а от однаково невільний він, бо що то в душі жалібною струною гостро так бринить, бо чого то Дениско йде задом наперед, а не передом уперед? Все з тієї балочки не змигне, дивився б і дивився б...

Раптом гуркнуло щось — і Дениско аж присів. Присів, голову в плечі втягнув, так, здавалося б, вріс у землю, так би й зарився в неї. Та зразу ж здогадався, що то Федір Кіт завів свого трактора. Здогадався, а від страху не вивільнився. Тільки, скочивши на рівні, взявся щодуху тікати від нього. Біг так прудко, що тулуб ледве встигав за ногами, так і жди, що залишиться позаду, а ноги вперед побіжать.

Може б, зупинитись іще раз? Але як ти зупинишся, коли поле саме біжить тобі назустріч, кожна квітка біжить, кожен будяк, а вже он і бабине село замріло на горбку, й горбок той швиденько взявся бігти назустріч Денискові, й на ньому виростали тополі, верби, хати білі... Вже збігши на горбок, Дениско зупинився, переводячи подих, і оглянувся. Лежало позад нього поле, яке сходив своїми ногами вздовж і впоперек, але тепер воно здавалось наче живим, якимось причаєним і хитруватим, од нього можна всього сподіватись. І щось болісно стислося в Денискових грудях, занило там...

Баба Рузина пасла козу коло хати. Можна б ту козу прип'ясти до кілка, а самій податись додому, проте баба тримала козу за мотузок, наче сама була великим кілком. Великим кілком, закутаним у чорну хустку, в баєвій блузці і в довгій рясній спідниці.

— Ти знову сам? — злетіло з її уст, коли загледіла Дениска. І взялась бубоніти:— О господи, що тепер із цих дітей повиростає, коли нічого не бояться, коли віються по світу, як насіння.

Дениско знав, що якби прийшов до баби не сам, а з матір'ю чи батьком, то баба взялася б бурчати, що тепер, мовляв, і ногою самі ступити не можуть, все тримаються за чиюсь спідницю чи штани. Він знав це, а тому не слухав бабу Рузину, тільки на козу дивився. А коза хитрувато раз у раз поглядала на Дениска.

— Що там удома? — спитала баба.

Дениско непевно скривився й стенув плечима. Мовляв, що там удома могло статися.

Баба ще довго розпитувала і, не чуючи ніякої відповіді, бурчала. Денискові здавалось, що все обличчя в неї, зліплене зі зморщок та борозенок, бурчить невдоволено, сіпається в скаргах, до яких не хотілося прислухатись. Він ждав одного: чи запросить баба на коржі з маком. Бо завжди, коли тільки приб'ється сюди, баба Рузина пригощає коржами з маком.

Зрештою, баба заводить козу до хліва, а Дениска до хати. Хата з низькою стелею, зі старими ослонами попід стінами, а в кутку стоїть велика скриня, врівень із Дениском. Баба й сьогодні ставить перед онуком коржі з маком, а сама відчиняє скриню, щось там перебирає. Дениско вже наперед знає, що вона казатиме й що робитиме. Рузина дістає зі скрині рушник — і:

— Господи, та це ж не рушник, а біда моя, це мука моя. Подивись, Дениску, який узор, які квітки повишивано. Оці червоні аж горять, ці вишневі, а листя зеленіше за справжнє...

Це ще дівкою я була, Дениску, ну, трохи старшою, ніж ти, а то геть у всьому такою самою... Навіть коржі з маком любила.

Дениско слухає й не вірить, що баба Рузина була колись молодою, бо скільки пам'ятає — баба завжди стара. Руки в неї старі, поперек старий, мало не порипує, коли баба згинається до землі, а що вже очі старі! Де ж це могла бути колись молодою та ще на нього, Дениска, схожою?..

А що коржі з маком вона любить — це правда.

Баба кладе в скриню рушник, натомість виймає блузку з пишними вишитими рукавами. А скільки тих квіток на грудях — і всі такі соковиті, барвисті. Баба прикладає блузку до себе і все випитує в Дениска:

— Еге ж, була колись я гарною дівкою? В селі таких не було, ото хіба ще Ганна Шепета, але вона мала ліву ногу тоншу від правої... Ніхто не знав того, тільки я... Подивись, Дениску, правда ж була я гарною?

Блузка, яку баба Рузина тулить до себе, й справді гарна, тепер таких не носять, а от бабине лице коло тої блузки здається ще старішим і чорнішим. А очі наче ще глибше позападали, виглядають із жовтих проваль метушливими ховрашками.

— А тепер подивись на оцю блузку,— і вона дістає зі скрині ще кращу, вже стільки на ній квіток, що вони очі вбирають, і не відірвався б. Справді-таки гарна, справді-таки вражає, а от приклала її баба до себе—і в ній ще страшнішою здалась Денискові. Ну, наче це вона з могили висунула голову й важко позирає на цей світ.— Я в цій блузці на вечорниці ходила, а всі заздрили, що маю таку блузку, бо ніхто так гарно не вмів вишивати... Ну, хіба що Ганна Шепета, але в неї однак не такі квітки вдавались, бо вишивала ж вона лівою рукою, а хіба з-під лівої руки вийде таке вишивання, як із-під правої?

Баба Рузина з головою залазить у скриню, порпається, і звідти так гостро тхне духом злежалого краму, старого одягу, що Денискові в носі крутить, крутить — і він чхає. Баба не зважає на його чхання, ще щось дістає, ще щось приміряє, й при цьому розказує, що ніхто в їхньому селі не вмів так гарно ні шити, ні гаптувати, як вона, що всі їй заздрили, що вона була найкращою дівкою, потім молодицею, а от тепер найкращою бабою.

— От ще Ганна Шепетиха наче й не така вже кепська баба, але дуже любить згадувати, якою-то гарною була в молодості. Якби менше згадувала...

Дениско любить свою бабу Рузину. Навідуючись в її хату, він наче приходить ув інший світ, а в цьому світі — баба Рузина зовсім не схожа на решту людей. І говорить красивіше, якось так добре й дохідливо, що

кожне слово в неї ближче й зрозуміліше для Дениска, ніж навіть у матері. Й добра ж баба Рузина — ніколи нічого не пошкодує, завжди пригостить коржами з маком, і від її доброти стає Денискові на душі так солодко, що весь цей зелений та блакитний світ пригорнув би до себе,— пригорнув би з усіма звірами, людьми, пташками й деревами.

Зрештою, дістає баба Рузина зі скрині пожовтілу полотняну сорочку, де біля шиї вишито віночок квітів. Розглядає той віночок, навіть нюхає, а потім тицяє пальцем у найбільшу квітку, що барвами синіми та червоними сяє, й каже:

— Цю сорочку ще моя мати покійна вишивала, земля їй пером. Ти тільки поглянь, Дениску, бачиш? Хіба це квітка? Це материна душа цвіте так і сяє, світиться так... Гарну пам'ятку маю, де вже кращу...

Йти від баби не хочеться, але ж вона, пустивши сльозу, зачиняє скриню, та й коржів уже не зосталося... Після бабиної хати надворі — широко й привільно, ясно так, барвисто. І душа Денискова наче на дужі крила сп'ялась, отак узяла — й полетіла б, полетіла б, тільки б мигали внизу поля та гаї.

Повертається додому — й після бабиної хати, після її розповідей усе здається таким дорогим і милим, таким значним і глибоким, що на все тільки й дивився б, що про все тільки й думав би. Пташка летить — зловив би її і в оченята зазирнув; стебельце од вітру колишеться — не відривав би погляду від того, як воно колишеться... Й чого це воно все так — росте, зеленіє, літає, гойдається, світиться? Чого воно так?

Ген уже й хату їхню видно, ген балочка... Тільки загледів балочку, через яку треба йти, як пройнялось тіло легеньким ляком, і повтікали від Дениска всі легкі та гарні думки, а позоставалися голочки страху... А що, як і справді пробіжить попереду між кущами, як воно прокотиться, біленьке й невеличке? Що тоді?

Може, заплющити одне око, щоб менше бачити? Або ж заплющити обоє очей, щоб зовсім не бачити? Ні, найліпше — знову кинутись бігцем. Щоб менше бачити по боках, щоб воно не змогло наздогнати... Й тільки залопотіло за Дениском.

Мати стояла на порозі й дивилась, як він біжить. А як загледіла, що на ньому обличчя немає, об поли руками вдарила:

— Хто ж це за тобою женеться? Ти мені скажеш чи ні? Ти де був?

— У ба-би Руз-зин-ни...

— Й що тебе тягне туди? Капарів би вдома, а то вієшся під три вітри...

Дениско пересидів трохи на призьбі — сонце вклалося спати, журавлі летіли в небі, ластівки пурхали. Поманили його до себе діти з вулиці, то пішов гратися з ними, на якийсь час позабував страхи. Та, видно, ненадовго, бо перед сном узяв скибочку хліба, кусник сала, цибулину — і все це засунув у штандари, для домовика. І, зігнувшись у три погибелі, приказував:

— Домовиче, домовиче, я тобі їсти приніс. Ось тобі хліб, ось тобі сало, ось тобі цибулина — їж та здоровий будь, нашу хату стережи. А якщо ти справді-таки наш домовик, а якщо ти за нашим хазяйством дивишся, то зроби так, щоб відьма до нас не приходила і в комині не товклася, бо я ту відьму боюся, а тебе ні, ти добрий.

Він розказав домовикові, як ходив сьогодні до баби Рузини, і ще про щось крадькома розказував, і лише тоді вклався спати. Домовик, либонь, послухався Дениска, бо заснув хлопець одразу й спав спокійно, так за всю ніч і не прокинувся. Отже, віднадив домовик відьму від хати, але чомусь до харчів так і не торкнувся, бо вранці Дениско побачив — лежать, як і лежали...

Одного разу Дениско знов ходив до баби Рузини. Знов баба Рузина зі скрині витягала скарби, приміряла до себе, наче знов збиралася дівкою стати. І все розказувала, якою-то гарною була вона замолоду та якою доброю тепер залишилась. Хіба що Ганна Шепета може зрівнятися з нею, та й то — куди їй проти баби Рузини! Дениско слухав уважно, їв коржі з маком, і так йому таємниче й добре почувалося в бабиній хаті, наче прийшов у зовсім інший світ і дивився на все в тому іншому світі широко розплющеними очима й слухав усе там добре нашорошеними вухами.

Коли повертався додому, то в балочці вже смеркало. Потемніла вона густою зеленню, понабрякала тінями, а по верхах кущів сиділо сонячне проміння й по-заячому чеберяло ніжками. Добре було Денискові, бо його душа в ту хвилю вміщала в собі всю красу видимого світу. Як раптом наче щось шелеснуло позаду, наче щось листям залопотіло — й він оглянувся раптово та й закляк.

Бо по стежці, по якій він ішов, по тому місцю, по якому щойно ступали його ноги, котилося щось невеличке, кругленьке, приземкувате, котилося діловито, не поспішаючи. Оте щось не було схоже ні на людину, ні на будь-яку тварину, яку знав Дениско, воно просто собі котилось, як то міг би котитися дух... Можливо, була то сонячна пляма, що пробігла по стежці, бо здригнувся кущ, на якому сиділа пташка, але Денискові здалось, що то відьма перебігає за ним дорогу, і весь він зіщулився від морозного ляку, а ноги поприставали до землі й ні руш! Оте щось уже зникло в кущах, навіть не шелеснувши, а він усе стояв і дивився перед собою виряченими очима, наче його заворожили.

Зрештою, розпачливий крик вирвався з його горла, й Дениско пробудився від свого крику. Обернувся і, відчуваючи, що волосся стало на ньому сторчма? а здерев'яніле тіло не хоче рухатися, ступив перший непевний крок, другий, а далі наче штовхнуло щось у спину, наче по шиї вдарило, і Дениско побіг, побіг, побіг! Згасла для нього краса навколишнього світу, а тільки в голові билася одна думка: швидше, швидше, не треба озиратись, бо воно може догнати й скочити на плечі.

Тремтячи, влетів у хату й зразу ж ухопився за спідницю матері, що саме качалкою розкачувала тісто на вареники. Двері так і зосталися відчинені, й Дениско з острахом поглядав на них...

— Чи за тобою нечиста сила гониться, га? — поспитала мати, й далі розкачуючи варениці. Вже звикла до свого Дениска, знала, що від нього можна чекати всього.

Дениско мовчав, ховаючи голову в спідницю й краєчком ока поглипуючи на двері.

— Знов до баби ходив?.. Чи не відьму часом побачив? Дениско не відповів, і в його розширених очах тремтів

каламутний страх.

— Лишенько моє! — бідкалась мати,— Бачив? Скажи! Ну, чого ти мовчиш, дитино?

І їй страшно стало. А що, як відьма й справді перестріла Дениска й тепер у нього відняло мову?

— Дитино, обізвися, ну чого ти мовчиш? Дениску ти мене чуєш чи не чуєш?

— Чую,— видихнув Дениско.

— Ти відьму бачив?

— Бачив,— прошепотів Дениско.

— Лишенько моє! — заломила руки.— Хто ж це мою дитину карає так тяжко.

Забула про вареники, побиваючись за своєю дитиною та про те гадкуючи, що тепер має діяти, щоб урятувати її. Наказувала Денискові сидіти в хаті, більше не ходити до баби Рузини, бо хоч у баби й гарне вишивання, бо хоч їхня баба — славна баба, але ж усе може статися чи в балочці, чи серед поля.

— Не ходи, Дениску, чуєш, не ходи...

А він слухав матір і хоч зараз дуже боявся відьми, але навіть і на хвилю не міг припустити, що оце візьме й перестане ходити до баби Рузини. Хіба можна? Хоч і боїться, але зуміє втекти від тієї відьми, як і цього разу втік, або ж додумається обхитрувати її, обдурити. Щоб відьма перекрила йому дорогу до баби Рузини, до її розповідей, до її рушників, блузок, до того цікавого світу, який бачився йому в бабиній хаті? Та не бувати цьому! Нехай хоч сто відьом там огинається та перекочується по стежці, коли немає для них нічого милішого, а він, Дениско, боячись їх, однаково не відступиться від баби.

Стискував маленькі кулачки, зуби зціплював і виходив надвір. Гостро так дивився перед собою, подумки накликаючи зараз ось усіх відьом до себе, щоб приходили, щоб лякали.

Але ніде нічогісінького, навіть підозрілого шереху. Хіба що кілька курей не пішло спати на сідало, а позалазило на вишні й там товклося.

Увечері Дениско розмовляв із домовиком:

— Домовиче, домовиче, я тобі вареник приніс. Сьогодні тобі тепло слатиметься, бо мати напалила в печі. А коли до тебе прилетить у комин відьма, то не пускай, нехай іде собі на лотоки, де вода шумить, хай собі йде в пущі, де провалля глибокі. Бо відьма недобра й зла, а ти добрий і незлий. Відьма страшна, її все живе боїться, бо вона всьому ворог, усьому лихо заподіює... їж вареники і вкладайся спати, а в комин не пускай її, бо то твій комин, еге ж?..

Наступного дня, коли поприходили трактористи, за обідом зайшла мова про те, як Дениско вчора злякався відьми. Всі розпитували, де це було, коли саме, як та відьма котилася, чи не пробувала доганяти Дениска. Хлопець тепер почувався сміливіше, уже вкотре їм розповідав, яка вона, маленька, бігла клубочком, і дуже прудко.

— Ти бач! — здивовано дивився Федір Кіт на Дениска, але і іе вірив почутому.— А ти ж таки роздивився добре?

— Там не було на що й дивитися!

— Ти бач! А на людину воно не схоже? Дениско заперечливо крутив головою.

Коли трактористи пополуднали, то попросили, щоб Дениско показав, де він бачив ту відьму. Всі подалися в балочку, і хлопець, загледівши кущі, де йому вчора все те привиділося, навіть показав, звідки з'явилась відьма й куди вона побігла. Федір Кіт, погупуючи великими чобітьми й голосно посміюючись, ходив по стежці туди-сюди, розсовував кущі, зазирав під них, але ніде нічого побачити не міг. Лише надибав якийсь старий дірявий лах, то всі почали сміятися, чи це часом не відьма загубила зі своїх відьомських строїв.

— Не пригадуєш, Дениску, не було на ній такого одягу? Хлопець лише розводив руками — не запам'яталось йому.

— Що ж,— мовив Федір Кіт,— доведеться цю балочку розорати... А то позаростало тут так, що скоро вовки витимуть. І не поле, й не пустирище. Раніше руки не доходили, а тепер — розоремо. Виженемо, Дениску, твою відьму, зачекай день-два.

Й справді, через день Федір Кіт, пополуднавши в них удома, забрав Дениска з собою.

Трактор його стояв коло самісінької балочки, на краю зораного клину. Федір посадив Дениска до себе в кабіну, натиснув на важелі, й могутня машина з гуркотом посунула вперед.

Під гусеницями затріщали кущі, а потім їхнє зелене шмаття, їхні білі кості виверталися з-під плугів.

— О-го-го-го! — радісно лементував Дениско, намагаючись перекричати гуркіт трактора.

А Федір Кіт показував йому в усмішці великі білі зуби.

— О-го-го! — репетував щасливий Дениско.

— Переоремо відьомські кубла! — сміявся Федір Кіт.

— Га? — тулив до нього вухо Дениско.

— Куб-ла!.. ві-дьом-ські!.. пе-ре-о-ре-мо!..— кричав Федір

Кіт.

— О-го-го! Переоремо! — згоджувався Дениско.

Масна земля лягала скиба до скиби, й ця поката балочка поволі зникала-зникала, наче її заливало чорними хвилями ріллі зоране поле. А скоро й зовсім вона пропала, наче й не було. Трактор зупинився, і Федір Кіт разом із Дениском посходили додолу. Під ногами в Дениска кришилася суха земля — родюча горошкувата земля, в якій біліло перерізане коріння пирію, а вцілілі борозняки, вигнані зі своїх нірок, хутенько шукали нових схованок.. І хлопця охопило здивування — якже це вони тепер будуть без цієї балочки, до якої так звикли? І, зрештою, як це тепер вони будуть і без тієї відьми — адже звикли, що її можна

перестріти поміж кущів. Невже й справді зникне, бо Федір Кіт переорав оце місце, де вона так добре почувалася, стежку, через яку перебігала?

— От і все,— мовив Федір Кіт і витер долонею піт на чолі.

— От і все,— слухняно, мов луна, повторив за ним Дениско. Й оте дивне відчуття — як же це тепер обходитимуться без балочки, з якою так зжилися? — болісно тремтіло в ньому...

Люди, ходячи до сусіднього села, знову проклали стежечку через зорану балку. Проклали майже там само, де вона стелилася й раніше. І Дениско вперше пройшов по ній, прямуючи до баби Рузини. Розглядався по боках, сподіваючись щось побачити, але так нічого й не побачив. І потім довго розказував бабі Рузині, як-то вони вдвох із Федором Котом розорювали землю, що споконвіку лежала незачіпана.

— Яку балочку? — не могла втямити баба Рузина. Дениско терпляче пояснював.

— А хіба її можна розорати? — здивувалась баба Рузина. Здивувалась — і одразу полізла до скрині, щоб відчинити

віко й витягнути своє шитво та вишивання.

Проте не одчинила й нічого в той день не розповідала — може, її так вразила почута новина?

Повертався Дениско додому — й теж нічого не побачив. І — йому було важко зізнатися в цьому, але це було саме так — Денискові чомусь кортіло знову здибатися з відьмою.

Бо коли подумати, то нічого лихого вона не заподіяла, ото хіба що перебігла позад нього стежку, та й усе.

І з домовиком того вечора розмовляв — просив не проганяти відьму, коли навідається в комин. Невідомо, чи зважив домовик на його прохання, але, лігши спати, Дениско і іс почув у комині ні завивання, ні жалібного попискування. Мабуть, таки відцуралась відьма і від їхнього домовика, й від їхньої хати.

Згодом, під осінь, щось таки попискувало в комині, але Дениско достеменно знав, що то вітер чи негода. Адже відьма він це добре пам'ятав — вичворяла по-іншому, коли вчащала д() них. І домовик, здається, десь завіявся під три вітри, бо ніколи більше й не говорилось про нього вдома.

І Дениско, який подорослішав за ту весну та за те літо, відчував у душі легеньку тугу за казками свого дитинства...